

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ในการพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ในครั้งนี้ ขอเสนอการสรุป การอภิปรายผล และข้อเสนอแนะเป็น 3 ตอน ดังนี้

1. สรุปการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น สารเคมีหมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยเป็นกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เชื่อมั่นว่าเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชทุกฝ่ายมีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้ ถ้าได้รับการเสริมพลังอย่างเหมาะสม ดังนั้นจึงใช้การวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างสำคัญจากเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายในทุกขั้นตอนของการวิจัยและพัฒนา โดยเริ่มตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการการพัฒนา การแสวงหาแนวทางหรือวิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้เป็นการสร้างโอกาสให้เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ทุกฝ่ายมาร่วมกันเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 3 ด้าน คือ ด้านความรู้พินัยของสารเคมีและการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การรวมกลุ่มของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี และการเจาะเลือดตรวจหาเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส ซึ่งเป็นกรอบการวิจัยและผลการวิจัยเป็น ดังนี้

1. สภาพปัจจุบันของพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีในนาข้าว พบว่า เกษตรกรมีการผสมสารเคมี โดยไม่มีความรู้ ว่าสารเคมีแต่ละชนิดที่นำมาผสมกันจะมีฤทธิ์ต่อสุขภาพของเกษตรกรอย่างไร หรือจะทำให้

สารเคมีบางชนิดหมดฤทธิ์ เนื่องจากฉลากยาข้างขวดของสารเคมีส่วนใหญ่จะไม่บ่งบอกให้มีการผสมกับสารเคมีชนิดอื่นได้หรือไม่ และในระหว่างการผสมสารเคมีเกษตรกรไม่ป้องกัน เช่น ไม่ใส่ถุงมือ การป้องกันตนเองของเกษตรกรในระหว่างฉีดพ่นสารเคมี เกษตรกรยังไม่ใส่รองเท้าหรือรองเท้าหุ้มข้อก่อให้เกิดบาดแผลจากการถูกหอยเชอรี่กัด การสังเกตทิศทางลม เกษตรกรจะไม่ให้ความสำคัญ การใส่แว่นตากันสารพิษไม่พบเลย และยังพบว่า เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีส่วนมากไม่สนใจการป้องกันอันตรายจากการฉีดพ่น เกษตรกรจะเร่งฉีดให้เร็วเพื่อกลับบ้านเพราะการจ้างเกษตรกรจะจ้างเป็นไร่ในการฉีด และผลการตรวจระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในกระแสเลือด พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเสี่ยงเกิดพิษมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00 ลำดับรองลงมาได้แก่ ปลอดภัย ไม่ปลอดภัยและปกติ คิดเป็น ร้อยละ 25.00 18.75 และ 6.25 ตามลำดับ

2. ปัญหาและความต้องการพัฒนาพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี คือ ต้องการความรู้เกี่ยวกับสารเคมีแต่ละชนิด โดยเฉพาะการผสมสารเคมี สารเคมีชนิดใดผสมกันได้ ชนิดใดผสมไม่ได้ โดยต้องการให้มีผู้มาสอนถึงบ้านหรือในกลุ่มบ้านในช่วงระยะเวลาที่เหมาะสม เช่น ช่วงก่อนจะมีกิจกรรมทำนา ในระหว่างทำนา เพื่อเป็นการกระตุ้นให้เกิดการฝึกปฏิบัติจริงได้ และต้องการให้ผู้รู้มาให้คำแนะนำการปฏิบัติตัวของผู้ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในช่วงเวลาที่เหมาะสม ในสถานที่ปฏิบัติงานจริง และต้องไม่เปลืองงบประมาณในการแก้ไข และในช่วงฤดูการทำนาต้องการให้มีสื่อต่างๆ เช่น ชาววิทยุ บทความทางหอกระจายข่าว เสียงตามสาย เปิดเกี่ยวกับการทำนา การใช้สารเคมีอย่างถูกต้องเพื่อให้ประชาชนเกษตรกรได้รับรู้ และให้มีการเจาะเลือกก่อนปฏิบัติงาน และหลังปฏิบัติงาน ทุกครั้ง

3. แนวทางและวิธีการในการพัฒนาพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี คือ

3.1 ให้มีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องพิษ อันตรายของสารเคมีและการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

3.2 ให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น เพื่อช่วยเหลือดูแลกันเอง

3.3 เจาะเลือกตรวจเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส ช่วงก่อนและหลังฉีดพ่น

4. ยุทธศาสตร์การพัฒนาพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีดังนี้

4.1 เพิ่มพูนความรู้ ในการพัฒนาพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ จัดเวทีชุมชนให้ความรู้ และปรับเปลี่ยนความคิดโดยการบรรยายของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งแจกเอกสารให้ความรู้เรื่องพิษภัย และการป้องกันอันตรายของสารเคมี

กำจัดศัตรูพืช เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ย้ำเตือนเพื่อให้เกิดความตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช

4.2 การส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยการจัดตั้งกลุ่มผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าวเพื่อช่วยเหลือดูแลกันเองและป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชโดยให้กลุ่มกระตุ้นและติดตามประเมินผล รวมทั้งจัดให้มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์อย่างต่อเนื่อง

4.3 การเฝ้าระวังโดยการเจาะเลือดเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นตรวจหาเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส จำนวน 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนฤดูรับจ้างฉีดพ่น และช่วงหลังฤดูรับจ้างฉีดพ่น เพื่อเปรียบเทียบผลการเจาะเลือด

5. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโปร่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

5.1 เพิ่มพูนความรู้ ประเด็นแห่งความสำเร็จจากคะแนนการประเมินความรู้หลังการอบรมให้ความรู้ดีกว่าก่อนการอบรม

5.2 การจัดตั้งกลุ่มผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในนาข้าว จำนวน 1 กลุ่ม มีสมาชิกจำนวน 16 คน ร้อยละ 100 ของผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี

5.3 พฤติกรรมพัฒนา โดย

5.3.1 การผสม และการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ต้องพัฒนาการผสมสารเคมีให้มีการใช้สารเคมีจำนวนน้อยชนิด

5.3.2 การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ต้องพัฒนาการฉีดพ่นสารเคมีต้องมีการป้องกันตนเอง โดยการใส่อุปกรณ์ปิดปาก จมูก ใส่ถุงมือ ใส่รองเท้าบูทหรือรองเท้าหุ้มข้อทุกครั้ง

5.3.3 การดูแลอุปกรณ์การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ต้องพัฒนาการดูแลอุปกรณ์ ซ่อมอุปกรณ์ โดยไม่ใช้ปากเป่า

5.4. การเฝ้าระวังโดยการเจาะเลือดเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นตรวจหาเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส จำนวน 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงก่อนฤดูรับจ้างฉีดพ่น และช่วงหลังฤดูรับจ้างฉีดพ่น เมื่อเปรียบเทียบผลการเจาะเลือดครั้งหลังต้องไม่พบอยู่ในระดับเสี่ยงและระดับไม่ปลอดภัย

6. ผลการพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโปร่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

6.1 เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโปร่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีความรู้เรื่องพิษภัยของสารเคมี และการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช อยู่ในระดับดี คือมีค่าคะแนนด้านความรู้ร้อยละ 80 ขึ้นไปเป็นส่วนใหญ่

6.2 เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช จำนวน 1 กลุ่ม สมาชิกจำนวน 16 คน

6.3 เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี มีการเฝ้าระวังโดยการเจาะเลือดตรวจหาเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส หลังการพัฒนา พบว่า ไม่พบภาวะไม่ปลอดภัย และภาวะเสี่ยงลดลง

จากผลสรุปการวิจัย และพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น ซึ่งเปิดโอกาสให้เกษตรกรและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน ผลที่ได้รับ คือ ทำให้เกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นมีความรู้ ความเข้าใจในพิษภัยของสารเคมี และมีศักยภาพในการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชได้อย่างถูกต้องมากขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี สามารถนำเสนอเป็นข้ออภิปรายมีสาระที่สำคัญ ดังนี้

1. พฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น สารเคมีหมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผลการตรวจระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในกระแสเลือดก่อนการพัฒนาพฤติกรรมในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเสี่ยงเกิดพิษมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 50.00 ลำดับรองลงมาได้แก่ ปลอดภัย ไม่ปลอดภัยและปกติ คิดเป็น ร้อยละ 25.00 18.75 และ 6.25 ตามลำดับ

การฉีดพ่นสารเคมีในนาข้าวจะมีการผสมสารเคมีตั้งแต่ 2-3 ชนิดขึ้นไปต่อครั้งในการฉีดพ่น และไม่เจาะจงชนิดประเภทของสารเคมี ผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีจะผสมสารเคมีได้ทุกชนิดตามปริมาณที่แจ้งตามฉลากข้างขวด และผู้รับจ้างฉีดพ่นจะให้ข้อแนะนำการซื้อสารเคมีให้เกษตรกรเจ้าของนาข้าวเป็นข้อมูลในการตัดสินใจ การฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น มีการปฏิบัติตัวเช่นการอ่านฉลากข้างภาชนะก่อนใช้ไม่ทุกครั้ง ใส่เสื้อแขนยาว กางเกงขายาว ใช้ผ้าปิดปากจมูก อาบน้ำหลังฉีดพ่น แต่จะไม่หยุดกรณีมีลมแรงจะฉีดต่อจนแล้วเสร็จ ไม่สวมถุงมือในการผสมสารกำจัดศัตรูพืช ไม่ใส่แว่นตากันสารพิษขณะฉีดพ่น ระหว่างฉีดพ่นจะหยุดพัก เพื่อดื่มน้ำ สูบบุหรี่ และดื่มเครื่องดื่มบำรุงกำลังตามลำดับ โดยไม่มีการล้างมือ ไม่ใส่รองเท้าหุ้มข้อหรือรองเท้านิรภัยขณะฉีดพ่น การดูแลอุปกรณ์ของเกษตรกรส่วนใหญ่ จะไม่มีการล้างทำความสะอาดเครื่องฉีดพ่นเหตุผลเพราะปัจจุบันเกษตรกรใช้แบบชนิดเครื่อง

สะพานหลัง กรณีเครื่องยนต์มีปัญหาเกษตรกรจะทำการซ่อมเอง กรณีเกิดการอุดตันของท่อฉีดพ่น เกษตรกรจะถอดและใช้ปากเป่าตะกอนที่อุดตัน

2. ปัญหาและความต้องการการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ที่สำคัญ คือ ต้องการให้ผู้รู้มาแนะนำการปฏิบัติตัวของผู้ฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืชในช่วงเวลาที่เหมาะสม ในสถานที่ปฏิบัติงานจริง และต้องไม่เปลี่ยนแปลงปริมาณในการแก้ไข และในช่วงฤดูการทำนาต้องการให้มีสื่อต่างๆ เช่น ข่าววิทยุ บทความทางหอกระจายข่าว เสียงตามสาย เปิดเกี่ยวกับการทำนา การใช้สารเคมีอย่างถูกต้องเพื่อให้ประชาชน เกษตรกรได้รับรู้ และให้มีการเจาะเลือกก่อนปฏิบัติงาน และหลังปฏิบัติงาน ทุกครั้ง

3. แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี แนวทางและวิธีการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 4 ประการ ได้แก่ 1) ให้มีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องพิษ และอันตรายของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 2) ให้มีการจัดอบรมให้ความรู้เรื่องการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช 3) ให้มีการรวมกลุ่มเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น เพื่อช่วยเหลือดูแลกันเอง 4) เจาะเลือกตรวจเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส ช่วงก่อนและหลังฉีดพ่น

4. การพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี หลังการพัฒนาโดยใช้กลยุทธ์การอบรมให้ความรู้ถึงพิษภัยของสารเคมี และการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น ทำให้เกิดมีความรู้ถึงอันตรายและมีความรู้ในการป้องกันตนเองจากพิษภัยของสารเคมีกำจัดศัตรูพืช การตั้งกลุ่มเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ทำให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเจาะเลือกเกษตรกรตรวจหาเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรส ก่อนและหลังการฉีดพ่นจะส่งผลดีทำให้เกษตรกรเกิดความตระหนัก กลัวสารพิษที่ตกค้างอยู่ในร่างกายซึ่งเป็นผลพวงมาจากการป้องกันตนเอง

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

จากการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ คือ ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยและการพัฒนาพฤติกรรมกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่น หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนสำคัญในการพัฒนาทุกขั้นตอน ตั้งแต่การศึกษาสภาพปัจจุบัน

ปัญหา และความต้องการพัฒนา การระบุปัญหา และร่วมกันระดมความคิดเห็น ในการแสวงหาแนวทางหรือวิธีการในการพัฒนา ทำให้เกิดความรู้สึกถึงการพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืช ไม่ใช่หน้าที่ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นความร่วมมือจากทุกฝ่ายรวมทั้งเกษตรกรเองเป็นสำคัญ ดังนั้น จึงสมควรนำกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาในทุกขั้นตอนไปใช้ในการพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชสู่คนอื่น ๆ หมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งจะก่อให้เกิดการพัฒนาและก่อให้เกิดการเรียนรู้สามารถคิดแสวงหาแนวทาง และพัฒนาได้ด้วยตนเองพร้อมทั้งสามารถนำองค์ความรู้นี้ขยายสู่ชุมชนอื่นได้

2. ข้อเสนอแนะบทบาทของผู้รับจ้างฉีดพ่นต่อผู้ว่าจ้าง

การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรผู้รับจ้างฉีดพ่นสารเคมี หมู่ที่ 3 บ้านโป่ง ตำบลไผ่ใหญ่ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำให้เห็นภาพการพึ่งพาอาศัยระหว่างผู้รับจ้างและผู้ว่าจ้าง การให้คำแนะนำในการเลือกสินค้าของผู้ว่าจ้างจากผู้รับจ้าง ฉะนั้นบทบาทของผู้รับจ้างจึงมีมากกว่าการรับจ้างประเภทอื่นๆ จึงควรพัฒนาความรู้ในเรื่องชนิด ประเภทของสารเคมีกำจัดศัตรูพืชรวมถึงความรู้เกี่ยวกับสารเคมีที่นำมาผสมกันให้ผู้รับจ้างให้มากขึ้นและต่อเนื่อง เพื่อผู้รับจ้างจะได้นำความรู้ไปแนะนำผู้ว่าจ้างในการเลือกชนิดของสารเคมีที่ถูกต้องต่อไป